

ד. **לא לחרוץ מסקנה בתחילת הדברים** - הרמב"ם כתב במורה נבוכים "ואל יחליט על פי הדעה הראשונה העולה על לבו". כאשר כותבים מאמר הגישה הנפשית צריכה להיות שאנו יוצאים למסע. אין אנו יודעים לאן דברי התורה יובילו אותנו, ואנו נדרשים להקשיב לדברים שהתורה אומרת לנו אפילו אם הם מנוגדים לגישתנו הראשונית. בהמשך אנו זקוקים לישירות אינטלקטואלית ואומץ מחשבתי כדי לשנות לעיתים את האגנדה שהייתה לנו, ולהתיישר לפי האמת שאנו מגלים במהלך מסענו.

ה. **להפעיל חוש ביקורת** - כדאי להוסיף שיש להקפיד עד כמה שאפשר לעיין במקורות בפנים. בדרך כלל אין להסתמך על ציטוטים מכלי שני, וכל שכן על סיכומי דברים או על הפניות, גם אם יצאו מידם של תלמידי חכמים גדולים. כאשר פותחים את המקור בפנים לא פעם מגלים שאפשר להבין אותו אחרת, או שההקשר שבו נאמרו הדברים אינו מתאים לנושא הנידון.

ז-ח. **התייחסות לדברי הצד שכנגד** - במסכת עירובין (יג, ב) מסופר שבית הלל היו "שונין דבריהן ודברי בית שמאי", "כשהיו בית שמאי מביאין ראיה לדבריהם מן התורה ובית הלל מביאין ראיה ממקרא אחר היו בית הלל דורשין את המקרא של בית שמאי למה בא ולא היה קל בעיניהם" (רש"י שם). אחת הסיבות שההלכה נפסקה כבית הלל היא שהם ניסו להבין לעומק את דברי בית שמאי ומתוך כך היו יכולים להגיע לאמת גדולה יותר (עי' שו"ת חתם סופר ח"א או"ח סי' רח). לכן יש להשקיע בהבנת הצד שכנגד, כי רק על ידי ראיית התמונה בכללותה ניתן להגיע אל האמת.

* * *

עוד על הקריאה בתורה במחזור השנתי

לידידי העורך שלום רב.

להלן שתי הערות קצרות על המאמר החשוב "הקריאה בתורה במחזור השנתי: המנהגים שקדמו למנהג האחיד" מאת החכם רחמים שר שלום נר"ו (גיל' 237, ניסן תשפ"א).

1. בעמ' 9 הערה 2 נכתב: "בחלוקה ל-154 סדרים של בני ארץ ישראל לקריאה במחזור תלת-שנתי רואים שפרשת מיתת חיי שרה וקניית מערת המכפלה (פרק כג) מצורפת לסדר של פרשת העקדה שבסוף פרשת וירא". ברצוני להעיר שחלוקה זו לסדרים (המסומנת על גבי דפי תנ"ך קורן בגיליון החיצוני. פרשה זו מסומנת באות כ), שבה הסדר הבא מתחיל בפרק כד בפסוק "ואברהם זקן", מסייעת לשיטת רבינו יונה (אבות פ"ה מ"ג) שהניסיון העשירי שנתנסה אברהם אבינו אינו פרשת העקדה אלא קבורת שרה. אמנם גם רבינו יונה כתב שהעקדה "היה הניסיון הגדול שבכולם", אולם לדעתו

המעין גיליון 239 • תשרי תשפ"ב [סב, א] | 91

זה היה הניסיון התשיעי. הניסיון העשירי היה "קבורת שרה, שנאמר לו 'קום הַתְּהַלֵּךְ בְּאַרְץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה, כִּי לָךְ אֶתְנָנָה' (בראשית יג, יז), וכשמתה אשתו לא מצא מקום לקברה עד שקנאו ולא הרהר" (לשון רבנו יונה שם). כלומר, הניסיון בקבורת שרה הוא הניגוד החריף שבין ההבטחה 'קום הַתְּהַלֵּךְ בְּאַרְץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה, כִּי לָךְ אֶתְנָנָה' לבין המציאות, בין החזון ליישומו. לפי החלוקה לסדרים הנ"ל עשרים הפסוקים הראשונים של פרשת חיי שרה מצורפים לסוף פרשת וירא, וקניית מערת המכפלה נכתבה בפרשיות העוסקות בעשרת הניסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו, כאשר קניית מערכת המכפלה היא הניסיון העשירי.

2. בעמ' 10 הערה 3 נכתב: "פרשת תצוה היא המשכה של פרשת תרומה, ושתייהן נחשבו כפרשה אחת. הפסוק 'וידבר ה' אל משה'... מופיע רק בראש פרשת 'תרומה', וזה יצר מצג חריג שבפרשת תצוה שהופרדה מתרומה לא נזכר שמו של משה כלל. אי-הזכרת שמו של משה בפרשת תצוה... התפרשה כתגובה לאמירתו בפרשת כי תשא 'מִחֲנִי נָא מִסַּפְרְךָ'. לכן נמחה שמו מפרשת תצוה (פרשה שהופרדה מתרומה)". אולם הכותב דוחה את ההסבר הנ"ל המובא בשם בעל הטורים (שמות כז, כ) והגר"א (קול אליהו, תצוה אות עה) כיון שלדעתו בעיקרן שתי הפרשות הן פרשה אחת וכן"ל. אך שוב יש לציין שבחלוקה לפי סדרים הנ"ל (שהכותב מזכיר אותה בעצמו בעמ' 13 הערה 13) רואים שפרשת תצוה אינה המשכה של פרשת תרומה אלא פרשה בפני עצמה (מסומנת באות כא), ועל פי זה יש בהחלט מקום להסברם של בעל הטורים והגר"א.

בברכת התורה והארץ,

יעקב זיסברג

תגובת רחמים שר שלום:

במאמרי הנ"ל ביקשתי לציין שלפני שהיה נהוג לקרוא את התורה במחזור שנת הייתה קיימת חלוקה עשירונית של כל אחד מחמשת חומשי התורה. רואים באופן ברור שהחומשים ויקרא, במדבר ודברים חולקו כל אחד לעשרה חלקים בלי להתייחס לאורכם - ספר ויקרא שמספר פסוקיו 859 וספר במדבר שמספר פסוקיו 1288 וגם ספר דברים שמספר פסוקיו 955 חולקו כל אחד לעשרה חלקים, ונוכל להניח שגם הספרים בראשית ושמות חולקו כך. כאשר התפשט המנהג לקרוא את התורה במחזור שנתי אימצו חלוקה קדומה זו (עם שינויים מסוימים), כך שכל חלק ישמש כפרשה שבועית. אולם בזמנו של החיד"א הייתה כבר נפוצה החלוקה ל-54 פרשות, וב'שם הגדולים' ח"ב ערך גמרא הוא כותב: "הראוני בספר צרור המור פרשת שמות שהביא מרז"ל שהם חמישים פרשות, וכתב 'וזאת [הברכה]' אינה מן המנין, ושלושה המה נפלאו ממני... ויתכן שפרשות תרומה ותצוה נחשבות כאחת לכבוד משה רבנו ע"ה שלא נזכר שמו בפרשת תצוה, ונחשבת עם תרומה פרשה אחת". דהיינו שאת פרשת 'וזאת הברכה' לא כללו במנין הפרשות כי אינה

נקראת בשבת, וזה מסביר (לדעת הכותב!) את המספר ג"ן פרשיות, אבל מה עם עוד שלוש פרשיות שנוספו על ה-50? על כך הוא כותב 'ושלשה המה נפלאו ממני'. בהמשך מביא החיד"א הסבר שלמעשה פרשות תרומה ותצוה מחוברות והם כפרשה אחת, בניגוד למדרש ששמו של משה רבנו נעדר מפרשת תצוה על שאמר 'מחני נא מספרך'. מדרש זה אין לו זכר בתלמוד, אך אני הזכרתיו כי מצא חן בעיניי - יש בו מוסר השכל חשוב, על דרך מה שאמרו חז"ל 'ברית כרותה לשפתיים'.

* * *

על רבי משה חסקין והראי"ה קוק זצ"ל

לעורך שלום.

אחד האישים בספר "שיחות הרב צבי יהודה - אישים" מאת הרב שלמה אבינר (ירושלים תשע"ז עמ' 277) מתואר כך: **"ר' משה חזקאל** - היה גאון עצום ושקדן. הוא שימש כרבה של זכרון משה, ובהספדו על הרב אבא ז"ל הוא צעק מספר פעמים: "אונזער טאטע!" - אבא שלנו, פירוש אביהם של תלמידי החכמים. הוא גם צעק: "דער רמב"ם פון אונזער דור" - הרמב"ם של דורנו".

מי הוא אותו 'גאון עצום ושקדן' שאת שמו לא שמענו ואת פעלו לא היכרנו? מתברר שמדובר כאן פשוט בטעות סופר. כך נכתב בספר אחר של הרב אבינר "צבי קודש" על תולדות הרצי"ה (ירושלים תשס"ה, עמ' 200): "רבנו סיפר שרבה של זכרון משה, **הגאון רבי משה חסקין** בעל 'כלכלת שביעית', הספיד את מרן הרב על יד ארון הקודש ברוב התרגשות וצעק "טאטע! טאטע!" [אבא ביידיש], ואמר: "הוא היה הרמב"ם של דורנו". הכוונה היא להספד שנערך בסוף השבעה לפטירת מרן הרב זצ"ל, המתואר בקובץ "שערי ציון" מאותה תקופה (שנה טו חוברת י-יב, עמוד לז): "ביום ב' י"א אלול נערך הספד בבית הכנסת הגדול בשכונת "זכרון משה". הספידו הרבנים הגאונים: ר' שמואל רפופורט, ר' מאיר סטלביץ הרב דחסלביץ (רב השכונה), ור' **משה חסקין הרב דפרילוקי**. קהל גדול היה נוכח בעת ההספד". מעניינת היא השערותו של הרמב"ם נריה ז"ל (בליקוטי הראי"ה ח"א, כפר הרואה תשנ"א עמ' 90, וב"דבר השמיטה", כפר דרום תשס"א עמ' 169) בעקבות מה הגיע הרב חסקין להשוואת מרן הראי"ה לרמב"ם: "הגר"מ חסקין ז"ל, הרב מפריילוקי, בספרו הגדול "כלכלת שביעית" (ירושלים תרצ"ח) נושא ונותן בהרחבה בדברי מרן הרב זצ"ל ב"שבת הארץ", עיתים משיג ועיתים מסייע כדרכה של תורה. ברם, נראה שעומק עיונו בספר זה - בסיכום השיטות שבו ובסידורו הפנימי - הרשים אותו מאוד, ובמספד אשר נשא על הרב במלאות ה'שבעה' בביהכנ"ס ב"זכרון משה" הכריז ואמר: הלך לעולמו הרמב"ם של דורנו!"

עוד יש להעיר שהרב חסקין לא שימש כרבה של שכונת זכרון משה אלא היה תושב